

*Н. А. Василюга,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України*

ОЦІНКА СИТУАЦІЇ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

N. Vasylyga,
Postgraduate student at department of social and humanitarian policy
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

ASSESSMENT OF THE SITUATION IN THE SPHERE OF HOUSEHOLD DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті з'ясовано ситуацію у сфері розвитку домогосподарств в Україні, проаналізовано рівень матеріального добробуту населення домогосподарств у системі ринкових відносин. Зазначено складові бюджету домогосподарств та надаються можливості застосування бюджету домогосподарства, як інвестиційного інструмента. Проведено оцінку характерних ознак сучасного стану та впливу економічних криз на динаміку доходів та витрат домогосподарств України. Визначено основні напрями та передумови підвищення рівня життя громадян. З'ясовано, що результатом ефективного функціонування домогосподарств як самостійних суб'єктів ринкової економіки є формування заощаджень, що в свою чергу є потужним інвестиційним інструментом. Описані пріоритетні напрями реалізації соціальної політики держави в сучасних умовах та очікувані наслідки. Описано перспективи подальших досліджень для забезпечення комплексної оцінки ситуації у сфері розвитку домогосподарств в Україні.

The article researches the situation in the sphere of household development in Ukraine, analyses the level of material well-being of the households in the market economy. Elements of the household budget have been identified that allow using household budget as an investment instrument.

Assessment of typical characteristic features of the current state of households has been done and the impact of economic crises on income and expenses of households in Ukraine has been assessed. Main areas of growth and prerequisites for improving living standards of the population have been identified. It has been found that as a result of effective household functioning, the latter being independent subjects of market economy, savings are accumulated, which, in turn, can become a powerful investment tool. Social policy priorities of the state and their anticipated outcomes have been identified. Perspectives for further research have been identified to enable comprehensive assessment of household development in Ukraine.

Ключові слова: державне регулювання, домогосподарства, доходи, витрати, інвестиції, економіка, бюджет, споживання.

Key words: government control, home improvement, profits, charges investing, economics, budget, consumption.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Домогосподарство є окремою економічною одиницею, на діяльність якої впливають безліч соціальних, економічних, політичних, психологічних чинників. Для їх оцінки важливу роль відіграє забезпечення інформаційної бази щодо комплексного обстеження рівня матеріального добробуту населення. Дослідження домогосподарств та комплексна оцінка їх інтересів повинні бути пріоритетними, оскільки зростання їх добробуту укріплює всю соціально-економічну систему держави, а породжені суперечності між домогосподарством та

іншими суб'єктами системи веде до виникнення різних проблем.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Домогосподарства — давня форма організації суспільної життєдіяльності. Ще давньогрецький мислитель Ксенофонт у трактаті "Домострой", описує зразкове домашнє господарство, зокрема, розкриває економічні відносини того часу, облаштування побуту, а також розглядає економічну самостійність [1, с. 115].

Становище домогосподарств, їх роль у системі економічних відносин постійно змінюється, адже їх розвиток залежить від рівня розвитку продуктивних сил. Розвиваючись разом з останніми, вони активно впливають на розвиток економічної системи через свої потреби та інтереси. Водночас у певній історичній системі економічних відносин домогосподарства займають різне становище, що зумовлює характер їхньої діяльності, їхні інтереси.

На сучасний стан домогосподарств у системі соціально-економічних відносин України суттєво позначився тривалий період функціонування командно-адміністративної системи, в умовах якої відбулося витіснення домогосподарств підприємствами, заснованими на державній формі власності, що паралізувало їхнє економічне життя, не давало змоги реалізувати їхні потреби та інтереси повною мірою. Це стримувало розвиток національного виробництва.

Періодичні фінансово-економічні кризи, проблеми макроекономічних циклів та їх вплив на формування доходів та витрат домогосподарств постійно займали важливе місце в полі зору дослідників.

Пошуку причин та методам прогнозування цих явищ присвятили свої праці такі видатні зарубіжні вчені, як Кейнс Дж., Рубіні Н., Мендельсон Л. Дослідженню фінансів домогосподарств присвячено також немало праць вітчизняних учених, серед яких слід виділити праці Карпінського Б.А., Герасименко О.В., Кізими Т.О., Лондара С.Л., Терещенко О.В., Юрія С.І. тощо.

У різних аспектах ця тема висвітлена в роботах: О. Гладуна, який розглянув домогосподарство як елемент соціально-економічної системи [2, с. 342—345]; Д. Денисової, яка поглиблено дослідила відтворювальні функції домогосподарств та їх підтримку державою [3, с. 5—27]; М. Литвака, який опублікував дослідження теорії економіки домогосподарств [4, с. 213—218]. Крім того, С. Мочерний розглянув домогосподарство, як економічну категорію [5, с. 5—8]; О. Беляєв досліджував домогосподарство як самостійний суб'єкт економіки [6, с. 119—127]; сутність домашнього господарства в різні історичні періоди висвітлювали Л. Синицина, М. Попов [7, с. 1—6].

Аналіз наявних наукових праць показав, що теоретичні аспекти формування доходів і витрат домогосподарств знайшли відображення в працях цих учених. Однак практичні проблеми, зокрема в умовах економічних криз, залишаються недостатньо вивченими.

Належним чином оцінюючи результати вищезазначених та інших досліджень, варто зауважити, що в галузі наук державного управління тема домогосподарств залишається актуальною, гострою та малодослідженою проблемою.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є оцінка характерних ознак сучасного стану та впливу економічних криз на динаміку доходів та витрат домогосподарств України. Визначити, на основі аналізу, основні напрями підвищення рівня життя громадян.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Кризові явища, що виникають у фінансовій сфері, закономірно трансформуються в загальноекономічні та

характеризуються скороченням виробництва, банкрутством промислових, торговельних підприємств, а також зростанням безробіття, різким зниженням життєвого рівня населення. Вплив кризових явищ на величину і структуру доходів домогосподарств здійснюється через такі напрями і конкретні канали, як інфляція і безробіття, внутрішній і зовнішній борг держави, стійкість національної валюти, сальдо зовнішньо-торгівельного і платіжного балансу.

Сьогодні інтерес до ґрунтового дослідження структури доходів та витрат домогосподарств у системі показників рівня життя населення в Україні зростає, оскільки поступово підвищується їх роль в економічній системі держави. Вагоме значення доходів і витрат домашніх господарств полягає у тому, що вони є відображенням участі домогосподарств в розподілі і перерозподілі валового внутрішнього продукту і національного доходу, забезпечують економічну основу відтворення сучасної людини, формують рівень життя населення, створюють передумови для розвитку людського капіталу, сприяють формуванню стійкого попиту на товари і послуги, виступають джерелом інвестиційних ресурсів у національній економіці держави.

Сучасні трансформаційні процеси в економічній системі України посилюють значимість фінансового благополуччя домашніх господарств для сталого розвитку вітчизняної економіки. Сьогодні значно актуалізується необхідність ефективного використання доходів і витрат домогосподарств при формуванні бюджетних, кредитних, страхових ресурсів, а також доцільність їх масштабного залучення до інвестиційних процесів. У теперішніх вітчизняних реаліях проблеми державного регулювання доходів та витрат домогосподарств мають особливе значення, оскільки, по-перше, джерела формування доходів домогосподарств, зазнавши серйозну зміну у ході ринкових перетворень, характеризуються структурними диспропорціями, що, у свою чергу, обумовлює певне трансформування економічних функцій сучасних домогосподарств. По-друге, глибока диференціація доходів населення, яка спричиняє вагомі економічні та соціальні наслідки, вимагає вдосконалення форм і методів державного регулювання таких доходів. По-третє, необхідним є подальший розвиток механізмів, що стимулюватимуть споживчу й інвестиційну активність населення. Ці обставини, а також відсутність ефективної політики держави стосовно доходів та витрат населення в Україні зумовлюють необхідність дослідження особливостей формування і використання грошових доходів вітчизняних домогосподарств та обґрунтування необхідності підвищення їх ролі у формуванні гідного рівня життя в сучасних умовах.

Для дослідження особливостей формування і використання грошових доходів домогосподарств слід виконувати програму обстеження та оцінки. Програма обстеження умов життя домогосподарств містить інформацію, більшість із якої неможливо отримати з інших джерел, зокрема таку, як рівні та структура доходів і витрат, наявність майна, худоби, прибутки від власності, використання заощаджень тощо.

Обстеження умов життя домогосподарств повинне проводитись з урахуванням норм чинного законодавства з питань захисту персональних даних. Діюче у цей

час обстеження умов життя домогосподарств здійснюється на постійній основі, базується на загальноприйнятих міжнародних стандартах і відповідає сучасній соціодемографічній та економічній ситуації в Україні. Це комплексне дослідження, яке об'єктивно відображає вплив на життєвий рівень домогосподарств багатьох процесів соціально-економічного розвитку України, містить потужний аналітичний потенціал.

Програма обстеження включає систему показників, яка враховує зміни, пов'язані з переходом економіки до ринкових відносин, та нову технологію збору та розробки отриманої інформації, яка значно розширює можливості щодо проведення комплексного аналізу даних.

Починаючи з 2004 року, з метою здійснення гармонізації даних щодо соціально-демографічних характеристик населення, отриманих із різних джерел, та застосування в математичних моделях для підвищення якості основних показників вибіркового обстеження населення (домогосподарств), відповідно до наказу Держкомстату від 1 серпня 2003 року № 246, було уточнене визначення одиниці спостереження: домогосподарство — це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи, що передбачено статтею 1 Закону України "Про Всеукраїнський перепис населення".

Основною метою обстеження умов життя домогосподарств є забезпечення інформаційної бази для комплексного дослідження рівня матеріального добробуту населення.

Окрім безпосередньої характеристики життєвого рівня окремих соціальних груп населення, його доходів, витрат і рівня споживання продовольчих і непродовольчих товарів та послуг, такі обстеження використовуються для розрахунку витрат на кінцеве споживання сектору домашніх господарств у національних рахунках, виробництва та використання сільськогосподарської продукції в домогосподарствах, споживчого попиту на неформальному ринку та розрахунку індексу споживчих цін, для моніторингу бідності, при розробках механізмів соціального захисту та соціальних допомог, при розрахунку індикаторів продовольчої безпеки тощо [11, с. 7—10].

Стосовно видів доходів домогосподарств, то до основних відносять: зарплату; доходи, отримані від власності на землю, капітал, майно (орендний платіж, рента, дивіденди); грошові виплати населенню у вигляді трансфертних платежів [8, с. 240].

На думку проф. С. Навроцького [9, с. 48—52], основними факторами формування доходів домогосподарств є кількість працівників працездатного віку, котрі мають відповідний рівень знань, освіти та кваліфікації; економічна та політична ситуація в країні та відповідно ступінь її нестабільності; рівень інфляції в країні; кількість безробітних та ступінь безробіття в країні; кількість пенсіонерів, непрацюючих осіб та кількість тих, що перебувають на утриманні домогосподарств; обсяги заборгованостей по виплаті зарплати та інші.

На державному рівні, для всебічної характеристики стану матеріального добробуту домогосподарств, аналізу структури їх доходів Держстатом України до системи показників рівня життя домогосподарств віднесено: 1) грошові доходи; 2) негрошові доходи; 3) загальні доходи; 4) сукупні ресурси.

Тож доходи домогосподарств, або особисті доходи — це значення суми отриманих грошових коштів та вироблених продуктів, якими домогосподарство забезпечило за певний період часу, як правило, за рік. Що стосується витрат, то основними напрямками є: витрати на придбання товарів і послуг (споживчі) та поточні трансферти (податки і добровільні платежі та заощадження).

Слід зазначити, що рівень доходів і структура витрат домогосподарств тісно взаємопов'язані. Уперше це дослідив Е. Енгель, який стверджував, що зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво; а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно збільшується. Потреби споживачів задовольняються від простіших до вищих і залежно від доходів. Домогосподарства з низькими доходами витрачають більшу їх частину на харчування, одяг, житло. Ця закономірність, яка отримала назву "закон Енгеля", визначає еластичність попиту щодо доходу [10, с. 357].

Аналіз опитування домогосподарств, які брали участь у вибіркового обстеженні умов їхнього життя, що провів Держкомстат у 2016 році показав, що кількість домогосподарств України у 2016 році складає 15033 тис. (у 2015 році — 15074 тис.). У міських поселеннях проживають 67% домогосподарств, з них у великих містах (з чисельністю населення 100 тисяч осіб і більше) — 39%, у малих — 28%, у сільській місцевості — третина.

Середній розмір домогосподарства в Україні становить 2,58 особи. Більш чисельні домогосподарства, як і раніше, характерні для сільської місцевості (2,67 особи проти 2,54 у міських поселеннях). Середній розмір домогосподарства найбільший у західних областях (3,49—2,90 особи), найменший — у Луганській, Кіровоградській, Чернігівській, Донецькій, Черкаській, Полтавській та Дніпропетровській областях (2,28—2,38 особи).

У складі домогосподарств частка підлітків 14—17 років становить 4%, дітей у віці 7—13 років — 7%, дошкільного віку — 8%, жінок у віці 18—58 років та чоловіків у віці 18—59 років — по 29%, осіб пенсійного віку: жінок — 15%, чоловіків — 8%.

Для складу сільських домогосподарств характерні більші частки, ніж для міських, дітей у віці 7—13 років, чоловіків у віці 30—59 років та осіб пенсійного віку (відповідно на 0,7 в.п., 1,0 в.п. та 3 в.п.).

До складу майже кожного п'ятого домогосподарства, як і у 2015 році, входить молода сім'я, в якій дружина та чоловік віком до 35 років включно.

Жінки очолюють 53% домогосподарств у міських поселеннях та 49% — у сільській місцевості. Чоловіки у віці 30—59 років головуєть у 29% домогосподарств, 23% домогосподарств очолюють жінки у віці 59 років і старші, 24% домогосподарств — жінки у віці 30—58 років,

14% — чоловіки у віці 60 років і старші. Особи у віці 18—29 років головують у кожному десятому домогосподарстві. Частка домогосподарств, які очолюють особи пенсійного віку, на селі суттєво вища, ніж у містах (43% проти 34%).

Таким чином визначено, що добробут домогосподарств залежить від наявності та кількості працюючих осіб у їх складі. Майже дві третини домогосподарств України мають у своєму складі працюючих осіб (у містах — 69% домогосподарств, на селі — 53%). У 51% домогосподарств, до складу якого входять працюючі особи, працює одна, у 42% таких домогосподарств — дві, у 7% — три і більше осіб [11].

Відповідно, основними джерелами формування сукупних ресурсів домогосподарств, як і у відповідному періоді 2015 року, були доходи від зайнятості, а також пенсії, стипендії та соціальні допомоги.

Суттєве подорожчання вартості житлово-комунальних послуг та стрімке зростання загальної суми субсидій, призначених домогосподарствам (у 3,9 раза), обумовили структурні зміни в сукупних ресурсах домогосподарств.

Призначення субсидій більше, ніж третині домогосподарств зумовило збільшення частки пільг та безготівкових субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива з 0,6% у січні — вересні 2015 р. до 3,6% — у січні — вересні 2016 року.

З'ясовано, що найбільш вагомою статтею витрат домогосподарств, як і у січні — вересні 2015 року продовжували залишатися витрати на харчування (53%). Вартість харчування однієї особи становила у середньому 46 грн. на добу проти 41 грн. у відповідному періоді 2015 року.

Отже, основними джерелами формування сукупних ресурсів домогосподарств у 2016 році, як і у відповідному періоді 2015 р., були доходи від зайнятості, а також пенсії, стипендії та соціальні допомоги.

На купівлю непродовольчих товарів та послуг домогосподарства щомісячно спрямовували 37% сукупних витрат (за 9 місяців 2015 року — 34%). Споживчі витрати на вищезазначені цілі міських домогосподарств у 1,3 рази перевищували аналогічні витрати в сільських.

Середньомісячні сукупні витрати (далі — витрати) одного домогосподарства за 9 місяців 2016 року склали 5576 грн., і зросли порівняно із січнем — вереснем 2015 року на 17%. Сукупні витрати одного члена домогосподарства у середньому становили 2643 грн. на місяць [11].

Наявність та відповідна якість житла, що належить до базових потреб та основних прав людини, залежать від рівня доходів та купівельної спроможності домогосподарства, і є передумовою соціального залучення. Більше половини домогосподарств країни відчувають себе позбавленими нормальних житлових умов, більше третини з них є бідними. Ризик соціального відторгнення виникає у зв'язку із недостатністю житлової площі або браком окремих кімнат для всіх членів домогосподарства, відсутністю необхідних зручностей або нестачею коштів для утримання житла і оплати комунальних послуг.

У структурі витрат домогосподарств оплата житла, комунальних продуктів та послуг становила 13% (711 грн.

на місяць), що в 1,4 рази більше, ніж у січні — вересні 2015 року. У міських домогосподарствах частка цих витрат складала 14% (780 грн.), у сільських — 11% (569 грн.), що відповідно в 1,3 та в 1,8 рази більше. Зростання частки, яку домогосподарства витрачали на оплату житла, комунальних продуктів та послуг, пов'язано зі зростанням цін на послуги водопостачання (на 29,7%), електроенергію (на 63,4%), газ (на 19,4%), гарячу воду та опалення (на 74,4%) [11].

Слід зазначити, що рівень благоустрою житла міських домогосподарств вище, ніж сільських.

В Україні за останні роки досить повільно зростали доходи домогосподарств, а витрати на харчування залишалися надзвичайно великими, що стримувало розвиток інших витрат.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищенаведені факти, можемо з впевненістю стверджувати, що домогосподарство — це надзвичайно важливий суб'єкт соціальної політики, що не залишається поза увагою державної політики, а їх розгляд здійснюється не тільки у рамках спеціальних статистичних досліджень, а і як вихідна база і основна ланка більшості загальностатистичних національних та міжнародних видань, і, зокрема, фіксується в системі національних рахунків. Все це і привертає значну увагу до вивчення місця і ролі, функціонування домогосподарств, забезпечення стабільного розвитку на світовому та національному рівнях.

Неодмінною умовою для забезпечення можливостей отримання домогосподарствами вищих доходів є економічне зростання, яке надає людям можливість самостійно підвищити свій життєвий рівень та захистити себе від ризику бідності. Крім того, без підвищення національного доходу і, відповідно, бюджетних ресурсів важче здійснювати необхідні інвестиції у соціальний, людський та фізичний капітал, реалізовувати відповідні заходи стосовно перерозподілу доходу з метою підвищення життєвих стандартів та захисту найбідніших верств суспільства.

Соціальна політика держави, зокрема політика доходів, повинна бути спрямована на те, що джерелом підвищення добробуту домогосподарств мають стати доходи від ефективної праці, трудової активності та підприємницької ініціативи. Заробітній платі необхідно відродити стимулюючий характер.

Посилити адресну державну соціальну допомогу уразливих груп населення як один з напрямів подолання бідності. Проводити активну політику на ринку праці. У цьому контексті потрібно поступово зміщувати акцент своєї політики на ринку праці — від субсидійованої зайнятості до послуг із професійно-технічної підготовки та профорієнтації. Поширити таке поняття як "інвестування в зниження рівня бідності бідних", яке може включати в себе — загальне забезпечення якісної освіти та охорони здоров'я, гнучкий ринок праці. Потрібно визнати, що стале зростання доходу на душу населення є критичним фактором скорочення бідності.

Отже, стале економічне зростання є обов'язковою передумовою для підвищення добробуту всіх груп населення. А тому, на наш погляд, за сучасних умов пріоритетом соціальної політики держави мають

стати заходи для прискорення економічних та політичних реформ, метою яких є комплексне оздоровлення соціально-економічної ситуації на засадах сталого розвитку, забезпечення всім верствам населення доступу до базових соціальних послуг, економічних ресурсів. Тому важливого значення набуває комплексне дослідження домогосподарств в Україні, детальне відстеження динамічних зрушень у протіканні окремих процесів та визначення перспектив подальшого розвитку.

Перспективою подальших досліджень є системне відстеження динамічних зрушень у протіканні окремих процесів та визначення перспектив подальшого розвитку домогосподарств, визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики з розвитку домогосподарств в Україні.

Література:

1. Доклад о развитии человека в 2009 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт ООН. — Режим доступа: http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_complete.pdf
2. Гладун О.М. Домогосподарство як елемент економічної системи [Електронний ресурс] / О. М. Гладун. — Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-48_gladun_om.pdf
3. Денисова Д.Е. Воспроизводственные функции домохозяйства и их поддержка государством: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.01 / Денисова Д.Е. — М., 2003. — 28 с.
4. Литвак М.Л. Теорія економіки домогосподарства та її роль в аналізі мікро- та макроповедінки господарюючих суб'єктів (на прикладі робіт Г. Бекера) / М.Л. Литвак // Теоретичні та прикладні питання економіки. — 2004. — Вип. 5. — С. 213—218.
5. Мочерний С. Домогосподарства як економічна категорія / С. Мочерний // Наукові записки. Сер.: Економіка. — Тернопіль, 2001. — Вип. 9. — С. 5—8.
6. Основи економіки: навч. посіб. / Беляєв О.О. та ін. — К., 2006. — С. 119—127.
7. Синицина Л.М. Сущность и роль домохозяйства в работах русских экономистов [Электронный ресурс] / Л.М. Синицина, М.В. Попов. — Режим доступа: http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Sinitsina_Popov.pdf
8. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посібн. / С.В. Мочерний. — К.: Знання-Прес, 2002. — 687 с.
9. Навроцький С.А. Система фінансового регулювання доходів домогосподарств у сучасних умовах /

С.А. Навроцький, І.В. Петлін // Фінансовий простір: міжн. наук.практ журнал; Черкаський ін-т банківської справи Ун-ту банківської справи НБУ (м. Київ). — м. Черкаси. — 2013. — № 3. — С. 48—52.

10. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.

11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. UN (2009), "Human Development Report 2009", available at: http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_complete.pdf (Accessed 10 June 2017).
2. Hladun, O.M. (2003), "Household as an element of the economic system", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-48_gladun_om.pdf (Accessed 10 June 2017).
3. Denysova, D.E. (2003), "Reproductive household functions and their support by the state", Ph.D. Thesis, Economy, Moscow, Russia.
4. Lytvak, M.L. (2004), "The theory of household economics and its role in the analysis of micro and macro behavior of business entities (based on G. Becker's work)", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, vol. 5, pp. 213—218.
5. Mochernyj, S. (2001), "Households as an economic category", *Naukovi zapysky. Serii: Ekonomika*, vol. 9, pp. 5—8.
6. Bieliaiev, O.O. (2006), *Osnovy ekonomiky [Fundamentals of the economy]*, Kyiv, Ukraine.
7. Synytsyna, L.M. and Popov, M.V. (2007), "The essence and role of the household in the works of Russian economists", available at: http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Sinitsina_Popov.pdf (Accessed 10 June 2017).
8. Mochernyj S.V. (2002), *Politychna ekonomia [Political economy]*, Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.
9. Navrots'kyj, S.A. and Petlin, I.V. (2013), "The system of financial regulation of household incomes in modern conditions", *Finansovyj prostir: mizhn. nauk.praкт zhurnal; Cherkas'kyj in-t bankivs'koi spravy Un-tu bankivs'koi spravy NBU*, vol. 3, pp. 48—52.
10. Yuriy, S.I. and Fedosov, V.M. (2008), *Finansy [Finance]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
11. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 June 2017).

Стаття надійшла до редакції 12.06.2017 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"